

Η λογοτεχνία της δικτατορίας

Αλέξανδρος Κοτζιάς
'Αντιποίησης αρχής'

Πέμπτο Μάθημα
Lecturer: Petros Marazopoulos
petrosmarazopoulos@gmail.gr

Αλέξανδρος Κοτζιάς (1926-1992)- βιογραφικά στοιχεία

- Η γέννηση στην Αθήνα, η εύπορη οικογένεια και η οικονομική καταστροφή κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής
- Τα οικογενειακά προβλήματα και ο θάνατος του πατέρα ήδη από το 1936
- Οι σπουδές στη Νομική (Πανεπιστήμιο Αθηνών 1943-1947) και η εγκατάλειψη της σχολής λόγω έλλειψης ενδιαφέροντος
- Ο ελληνικός εμφύλιος, η φυματίωση και η πυρπόληση του πατρικού σπιτιού του
- Στρατιωτική θητεία (1948-1952) και ενασχόληση με οικοδομικές επιχειρήσεις (1950-1956)

Η πολυσχιδής προσωπικότητα του Κοτζίά

Η συνεργασία με την
‘Μεσημβρινή’ και το
‘Βήμα’- Η επιμέλεια της
‘Φιλολογικής
Καθημερινής’

Η εργασία στην
ελληνική πρεσβεία στο
Λονδίνο (διευθυντής
γραφείου Τύπου)

Ιδρυτικό μέλος της
Εταιρείας Συγγραφέων-
Η βράβευση με το Α’
Κρατικό Βραβείο
Μυθιστορήματος
(1987- Φανταστική
Περιπέτεια)

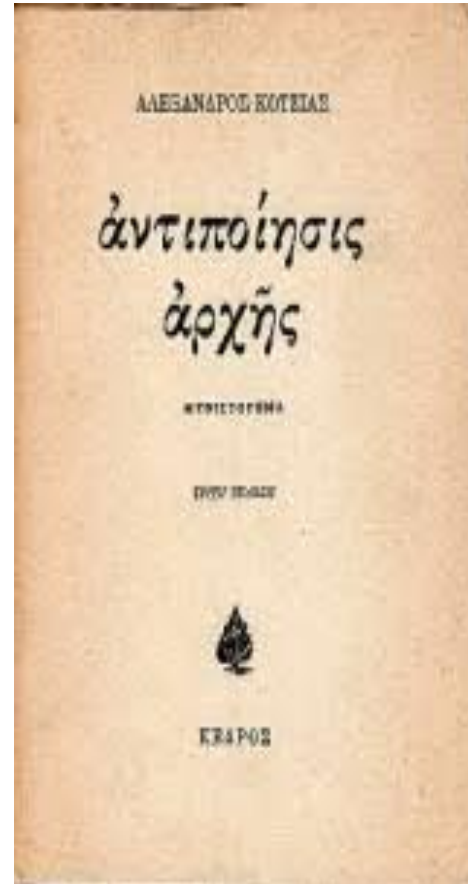
Γενικά χαρακτηριστικά της πεζογραφικής παραγωγής του Κοτζία

- Η πρώτη εμφάνιση στην ελληνική λογοτεχνική σκηνή (1943- διήγημα στο περιοδικό "Μαθητικά Γράμματα")
- Η ενασχόληση με μεταφράσεις (Ντοστογιέφσκι, Καίστλερ, Κάφκα κ.α.)
- Η παράλληλη ενασχόληση με την κριτική της λογοτεχνίας και την δημοσιογραφία
- Η δράση του την περίοδο της ελληνικής δικτατορίας: η συμμετοχή σε αντιστασιακές οργανώσεις και η συμμετοχή στις εκδόσεις "18 Κείμενα", "Νέα Κείμενα Ι" και "Νέα Κείμενα ΙΙ"
- Η αρθρογραφία στο περιοδικό "Συνέχεια".
- Λογοτεχνία και πολιτικοί-κοινωνικοί προβληματισμοί
- Η νεότερη ελληνική ιστορία ως θεματική
- Το αφηγηματικό πλαίσιο από τη Γερμανική Κατοχή και τον Ελληνικό Εμφύλιο
- Αφηγηματοποιώντας το παρόν: η ελληνική δικτατορία και η ελληνική μεταπολίτευση

Η εργογραφία του Κοτζίά

- Μυθιστοριογραφία: Πολιορκία (1953), Η απόπειρα (1964), Αντιποίησης αρχής (1959), Φανταστική Περιπέτεια (1985), Ιαγουάρος (1987), Η μηχανή (1989) κ.α.
- Κριτική: 'Μεταπολεμικοί Πεζογράφοι- Κριτικά κείμενα' (1982), 'Τα αθηναϊκά διηγήματα και δύο δοκίμια για το χρόνο' (1992) κ.α.
- Ποίηση: Ποιήματα (1951), Νέα Πορεία (1962)
- Θέατρο: 'Ενοικιάζεται δωμάτιο μετ' επίπλων' (1962)
- Μεταφράσεις: Καίστλερ, Ντοστογιέφσκι, Φίνλεϋ, Ο' Κόννορ, Κάφκα κ.α.

‘Αντιποίησις αρχής’

‘Αντιποίησις αρχής’ (1979)

- Ο όρος ‘αντιποίηση’: η άσκηση εξουσίας σε κάτι που δεν σου ανήκει
- Οι αντιηρωικοί χαρακτήρες του Κοτζίά και το εμβληματικό έργο ‘Αντιποίησις αρχής’
- Αρνητικές μορφές και ελληνική κοινωνία: οι αξίες και η ηθική
- Τα έργα του Κοτζίά δεν έχουν ήρωες με τη συνηθισμένη έννοια
- Ο λογοτεχνικός ήρωας ως κοινωνικό απόβλητο
- Η θέση του αναγνώστη μπροστά σε τέτοιου είδους ήρωες
- Το σχόλιο του Κοτζίά για την εξουσία την περίοδο της δικτατορίας (εικονοποιήσεις του δικτατορικού κόσμου)

Η υπόθεση του κειμένου

- Η εγκατάλειψη της περιόδου αμέσως μετά τον εμφύλιο ως αφηγηματικού χρόνου
- Το ιστορικό φόντο: το τριήμερο του Πολυτεχνείου
- Ιστορικές αναδρομές στη σύγχρονη ελληνική ιστορία
- Η αναφορά στον «τριακονταετή πόλεμο» (1943-1973)
- Αρνητικοί ήρωες ως τυπικό δείγμα γραφής του Κοτζιά
- Τα δύο ξαδέρφια με το ίδιο όνομα: Μένιος Κατσαντώνης.
- Ο πρώτος ανήκει στο παρακράτος, ο δεύτερος στον κόσμο της πολιτικής (δεξί χέρι του δικτάτορα)
- Ο πρωταγωνιστής νιώθει περήφανος γιατί 'δεν έχει βάψει τα χέρια του με αίμα'
- Πεθαίνει την τρίτη ημέρα από την εξέγερση του Πολυτεχνείου

Χαρακτηριστικά περιστατικά από την 'Αντιποίηση αρχής

- Ο καιροσκοπισμός του ήρωα όταν βρίσκεται σε δύσκολη θέση ως προσπάθεια για επιβίωση
- Η 'συμμαχία' με τους Γερμανούς, αλλά και η προδοσία τους στους αριστερούς αντάρτες (λόγω της έκβασης του πολέμου)
- Η προδοσία των ανταρτών στους Άγγλους
- Η δράση του στα χρόνια της δικτατορίας: χαφιές της ασφάλειας
- Το διπλό παιχνίδι ανάμεσα στο κράτος και στους αριστερούς: η αποκάλυψη σημαντικών πληροφοριών και στις δύο πλευρές
- Τα αισθήματα του αναγνώστη για το ήρωα: οίκτος ή φρίκη;

Το ύφος του κειμένου

- Χαρακτηριστική γραφή του Κοτζιά, ορατή και σε άλλα κείμενα
- Λόγος που προκαλεί σύγχυση
- Εσωτερικός μονόλογος και τριτοπρόσωπη αφήγηση
- Η χρήση των ιστορικών αναδρομών
- Η γλώσσα του κειμένου: ιδιωματικά στοιχεία, ξενόφερτες εκφράσεις, περιθωριακή γλώσσα του υποκόσμου

Σύνοψη βασικών χαρακτηριστικών έργου

- Αφηγηματικός χρόνος: διήγηση των τριών ημερών του Πολυτεχνείου
- Ιστορική αναδρομή στη γερμανική κατοχή και στον εμφύλιο
- Περιγραφή ενός κόσμου χωρίς ηθικές αναστολές και αξιοπρέπεια
- Ο βασικός ήρωας του κειμένου ως αρνητικός αντιήρωας (αξιοπρέπεια, κόσμος του υπονόμου, σχέσεις με εξουσία και παρανομία)
- Η προσπάθεια για επιβίωση σε έναν κόσμο τεράτων
- Λογοτεχνία και πολιτικά μηνύματα: εξουσία που φυλακίζει, εκβιάζει και σκοτώνει για να μείνει στη θέση της
- Ο ρόλος της Αριστεράς: Γερμανική Κατοχή, Αντίσταση και Πολυτεχνείο
- Ιστορία και λογοτεχνία: από την Γερμανική κατοχή, τον δωσιλογισμό και την Εθνική Αντίσταση στο Πολυτεχνείο
- Το κείμενο ολοκληρώνεται την επόμενη μέρα της λήξης της εξέγερσης στο Πολυτεχνείο
- Σύγχρονο ιστορικό πλαίσιο: Πτώση Χούντας, Εισβολή Τούρκων στην Κύπρο, Μεταπολίτευση

‘Αντιποίησης αρχής’: διώξεις, φυλακίσεις, βασανιστήρια

Ουρλιάζει ο Χεμαγγιόρος στο παραδίπλα δωμάτιο. Και τρίτο τάγιο χταποδάτο, καθώς τ’ ορίζει ο κανονισμός στο Σώμα για να μαλακώνουνε οι εθνοπροδότες, να γίνεται το γινάτι τους νιανιά, που να μαρτυρήσουνε στην Εξουσία τα μυστικά του εχθρού. Ο Καρδερίνης σφίγγει τη σταχτιά καμπαρντίνα στο κορμάκι του. Ευρίζει στο στρατηγείο η παγωνιά όπως στους αιώνιους πάγους και πίσω από την πλάτη του ο Κεχαγιάς εκ νέου αναφέρει: Ένα περίπολο, κύριε λοχαγέ, τσίμπησε στα Εξάρχεια κάτι π... που έκαναν έρανο στα μαγαζιά, ψωμιά, λεμόνια- τσιγάρα για τους φοιτητές μας λέει που ταμπουρωθήκανε. Ζητάει οδηγίες το περίπολο, να κουβαλήσουνε στη διοίκηση τους συλληφθείς;

“Να τις αφήσουνε, βόδι! Γκρεμίσου, δεν σκαμπάζεις” ουρλιάζει ο κύριος Λοχαγός, ο Καρδερίνης ανάσανε.

‘Αντιποίησης αρχής’: το ‘φακέλωμα’ των πολιτών

Τώρα η κυρία Θάλεια η γιατρίνα ανηφορίζει. Ο κύριος Κατσαντώνης κοιτάει για να καλημερίσει τη γειτόνισσα που μένει στο ισόγειο. Στεγνή και μαυριδερή (οικογένεια αντιβενιζελικών- πολυετής παραμονή στο Παρίσι-ξάδερφος στην Αεροπορία- αντεθνικές ιδέες) πέρασε πλάι του ακατάδεκτη, κρατάει εφημερίδες φραντσέζικες..

‘Ψιτ, ψιτ, μαντάμ!’ Ένα άσπρο μαντιλάκι έπεσε από το μανίκι της ζακέτας της στο πεζοδρόμιο. Ο κύριος Κατσαντώνης το σήκωσε, δαντελένιο πανάκριβο. ‘Μαντάμ... κάτι έχασες!’

Τάχα δεν το άκουσε, είχε πλησιάσει κιόλας τα πέτρινα σκαλάκια. Έχωσε στην τσέπη του το εύρημα. Στην ίδια πολυκατοικία τόσους μήνες διασταυρώνονται στην είσοδο και ποτέ μα ποτέ η κυρία Γιαννέλη δεν του έριξε μια ματιά. Πολύ φανατικές μάνα και κόρη- περιφρονούν την εθνική επανάσταση, αγοράζουν μόνο εφημερίδες φραντσέζικες, μελετάνε βιβλία, παίζουνε το πιάνο, χορεύουνε τη γυμναστική- κι ας ήταν ο βομβιστής ο γιατρός ισόβια στη φυλακή γιατί είχε ανατινάξει επτά-οκτώ αμερικάνικα αυτοκίνητα στην Εκάλη. Ο κύριος Γιαννέλης (καθηγητής στο Πανεπιστήμιο που τον τελείωσε η εξουσία- υπουργός ο πατέρας- σπουδές στην Αμερική- εχθρός του έθνους).....

‘Αντιποίησης αρχής’: η επόμενη μέρα της εξέγερσης στο Πολυτεχνείο

Η διπλή καγκελόπορτα, οι κολώνες έχουνε γκρεμιστεί σα σπιρτόξυλα- τα πάτησε σιδερένιος ελέφαντας. Εκεί μπροστά ένας αστυφύλακας ξεπλένει με τη μάνικα το πεζοδρόμιο. Το νερό πηδάει στις πλάκες και καθαρίζει τα αίματα. Μέσα, το προαύλιο, γης μαδιάμ. Δύο αυτοκίνητα σιδερωμένα-στραβοσίδερα, χαρτιά, κουρέλια τα πανό και οι αφίσες. Αστυνομικοί με στολή ή με πολιτικά τριγυρίζουν ανάμεσα στα χαλάσματα, σα να ψάχνουν δακτυλικά αποτυπώματα. Όπου φτάνει το μάτι, λεωφορεία και τρόλεϊ κατεστραμμένα[...] Μονάχα ένα αυτοκίνητο της αστυνομίας τρέχει σε όλη την ερημιά της λεωφόρου[...] Πυροβολισμοί από την Κάνιγγος ή τη Νεάπολη. Ένα ελικόπτερο [...] σα σιδερένια ακρίδα στον πεντακάθαρο ουρανό κατασκοπεύει

Πέτρος Μαραζόπουλος
petrosmarazopoulos@gmail.com
Οκτώβριος 2023

